

Demokratická oficiální správa církve

I. Mluvit s autoritou a nechat si říci: podřízení celé církve Božímu Slovu

Každé lidské mluvení s autoritou znamená v první instanci nechat si říci, tj. umístit sebe sama pod autoritu Slova. To je základem každé lidské smysluplné řeči. Ať již jakkoliv vysoko postaven, třeba i znalostně kvalifikován, není žádný člověk beze zbytku pánem a vládcem vlastního mluvení. Jen pro začátek: mluvením se on či ona odvolává na řeč, řeč, kterou mluvčí sám nevynalezl, nýbrž která mu je dána. Nadto přichází každý člověk na svět do okolí, v němž příběh lidstva, náboženský i křesťanský příběh už dlouho kolují. Člověk může pouze zachytit nit předávaného příběhu a nanejvýš k tomu přidat smysluplnou kapitolku. Řeč a příběh – to je kontext, v němž lidé ve skutečnosti žijí – má tedy strukturální prioritu nad každým mluvícím člověkem. Ona či on nemají sami ze sebe autoritu mluvení, neboť dříve než člověk mluví, i když vybaven autoritou, je již osloven. A za každou řečí, či lépe v každé řeči a příběhu je tajemství námi nevymyšlené, nýbrž nabízené „skutečnosti“.

Tato do jisté míry heideggerovská dialektika oslovování a poslouchání, pozorného naslouchání a reagujícího odpovídání, aby člověk mohl sám smysluplně a s autoritou vést slovo, může být pravdivá i přesná; není však tak nevinná, jak vypadá. Je to poloviční, a proto vždy nebezpečná a ohrožující částečná pravda. Opomíjí jinou, spíše skrytou dialektiku. Neboť řeč může být ideologicky zneužita a může sama působit jako mocenská struktura (viz výše, I. kapitola, kde se toto rozebíralo). Předávaný příběh (i ten křesťanský) podstoupil v průběhu doby rozličné, někdy nevědomé deformace, a působil tudíž také jako mocenská struktura.

Zkušenosti, stejně jako předávaný příběh dřívějších zkušeností mají autoritu do míry, v níž smysl zjevují a smysl předávají, smysl, který lidi utváří, uzdravuje a osvobozuje a který poskytuje mír. Ale spolu s tím pak musíme uvážit rozličné podmínky, z nichž se může ozřejmit, že nikoliv my si smysl vymýšlíme či jej ideologicky předkládáme tam, kde nelze žádný prožít, nýbrž že smysl nám zjevuje sám sebe autonomně, jako dar. Výše již to bylo řečeno: zjevení nepřichází nikdy přímo na čistou, nepopsanou tabuli; nekotví nikdy v psychickém, kulturním či společenském vakuu.

Někteří zastávají pojetí, že autorita existuje teprve tehdy, když ji akceptuje společenství. Zde se správně klade důraz na fakt, že se církevní autorita stává vsutku historicky „neúčinnou“ bez toho, co patristická a středověká teologie nazývá receptio úředního výroku autority společenstvím věřících. Ovšem často se přitom zamlčuje, že autorita bez takové recepce věřícími se ještě sama sebou nestává

nelegitimní (ať už taková autorita působí ve společenství věřících jakkoliv neplodně). Jakkoliv důležitá také je recepce v životě církve a pro silnou účinnost církevního správného rozhodování, není legitimizačním základem oficiálního výroku autority v církvi. Recepce je pouze dějinně účinnou odpovědí na výrok autority, jehož základ tkví nicméně v něčem jiném: ne ve formální autoritě a rovněž ne v recepci úředního rozhodnutí.

II. Svatý Duch, základ veškeré, i oficiální autority v církvi, a mnohočetné zprostředkující orgány Ducha svatého

A. Svatý Duch, pramen veškeré autority v církvi

Základem jak plnohodnotného života společenství věřících, tak oficiální autority uvnitř Boží obce je panování Ježíše Krista v církvi skrze jeho Pneuma či Ducha a Ducha Otce. Řekněme: obecná učitelská autorita Božího lidu a oficiální učitelská autorita v církvi jsou založeny pneumatologicko-christologicky: do míry, v níž existuje „autorita“, sahá zpětně k působnosti Ducha Ježíše, Krista. Fungování oficiální autority se pak také musí organizovat tak, aby mohla stále přítomná, osvobozující autorita Pána Ježíše opakovaně vcházet v platnost v životě křesťanského společenství víry. V základě tedy není normou formální oficiální autorita v církvi, ale para-théké, tj. „svěřený poklad“ (1Tm 6,20; 2Tm 1,14), totiž evangelium (1Tm 1,11; 2Tm 2,8), jak to interpretovali apoštolově, což chce říci „didaskalie či nauka o Bohu, našem Spasiteli“ (Tt 2,10).

V podstatě se jedná o nepřerušenu posloupnost apoštolské tradice evangelijního obsahu víry. Této obsahové apostolicitě je podřízena církevní učitelská autorita jako oficiální služba, ale jedno si žádá druhé (takzvaná oficiální *successio apostolica*). Tím evangelijním obsahem je nadto samotný život křesťanských obcí v jejich místě a v jejich vzájemném *communio*, tj. život „apoštolské církve“. Ta je, jak říká Pavel, vtištěna jako list nejen někde v kanonických knihách, nýbrž v srdcích věřících. Proto je také oficiální učitelská autorita odkázána na samotný život církevních společenství víry, na základnu, místně a ve vzájemném oboustranném uznávání, zde a nyní a na věky, a to pod zaměřujícím světlometem prvotní, totiž biblické, konstitutivní dokumentace o životě prvních Ježíšových svědků a následovníků.

Na základě této struktury nemohou v církvi existovat žádné poměry pána-sluhy. V církvi nemá platit žádná struktura nadvlády: „Víte, že vládcové panují nad národy a velící je utlačují. Ne tak bude mezi vámi“ (Mt 20,25-26; Mk 10,42-43; Lk 22,25). I když je v církvi autorita a vedení, vlastně neexistuje hierarchie. Mluvení o církevní hierarchii ve smyslu pyramidálně hierarchické stavby církevního společenství bylo spoluinspirováno sociálními symboly statutu vyhasínajícího řecko-římského impéria

(jehož mnohé způsoby převzala pokonstantinovská církev, když odpadla konkurence) a od šestého století bylo velmi silně ovlivněno novo-platonskými díly Pseudo-Dionýsia, který se to všechno pokoušel filosoficky a teologicky legitimizovat. Na základě této novoplatonské představy o světě byly teologicky objasňovány pastorační a církevně sociologické diference. Různé oficiální služby, jež během dějin vyrostly v církvi, byly hierarchizovány podle modelu: v stupňovitě klesajících, méně vysokých „hodnostech“. Vyšší stupeň přitom vynikajícím způsobem vlastnil to, co vlastnil nižší stupeň bídným podílem a s omezenou mocí. Oficiální oprávnění všech „nižších“ služeb se nalézala v absolutní plnosti na nejvyšším stupni: historicky to byl odedávna, totiž ve druhé polovině druhého století (slovy mezi 150 a 200), episkopát v dnešním slova smyslu.

Ona pseudodionýsiovská zásada substituce znehodnotila četné specializované služby v církvi, historicky vzniklé z církevní potřeby a pastoračně považované za nutné. Tato hierarchizace na vrcholu církve devalvovala laiky, „v základně pyramidy“, na pouhý objekt biskupské a kněžské duchovní péče. A v té situaci se duchovní péče dala právě v mocenských otázkách zároveň zneužívat jako prostředek kontroly. V zásadě realizoval klérus (v němž pokrýval episkopát nejvyšší status perfectionis či stav dokonalosti) dokonalým způsobem náboženský životní model a náboženskou jednotu s Bohem, což mohli „obyčejní“ věřící zažívat pouze nepřímým a nedokonalým způsobem, a to čistě v poslušnosti vůči maiores: známým a vlivným lidem v církvi.

Taková novoplatonsky inspirovaná hierarchie, jež kráčela ve stopách ochabujícího pozdního starověku, nemá nic společného s podstatou církve. Chceme-li nazývat „hierarchií“ kohokoliv, kdo má legitimní autoritu k vedení v grémiu církve a má ji ekleziálně zprostředkovanou, dokonce ve jménu Božím, pak je to pro mě výborné; není v tom vůbec žádná obtíž. Ale takto pojatá hierarchie nemá nic společného s výše rozebraným pojmem, a již proto v žádném případě a priori nevylučuje demokratické církevní vedení. Přesto se pojmu „hierarchie“ užívá ve všech oficiálních dokumentech římskokatolické církve právě jako argumentu k zamítnutí každého demokratického uplatňování autority, a tedy demokratického vyjadřování Božího lidu v církvi ve věcech vedení z důvodu „božského práva“.

Toto odmítání nás přivádí k rozporným pozicím církevní hierarchie. Z aktů Svatého stolce můžeme totiž pravidelně zjišťovat, že dnešní oficiální církev doporučuje a preferuje demokracii jako svého druhu ideál pro každou historickou „civilní společnost“, ale že tatáž římskokatolická církev prezentuje sebe samu oficiálně, a to principiálně, jako nedemokratické společenství.

Výjimka pro církve, jež se nazývá hierarchickou, a už proto nedemokratickou, se zdůvodňuje následovně. Církev jako Bohem založená má vlastní specifickou společenskou formu. Ta je božským právem, a (tak zní argumentace) v důsledku toho nedemokratická. Argumenty pro to spočívají v tom: stejně jako není papež delegován univerzální církvi, není biskup delegován svým biskupstvím. Papež i biskupové mají svou autoritu přímo od Krista, a ne na základě jim svěřeného mandátu Božím lidem či biskupstvím. Jistěže jsou jako „hierarchové“ ve službě Božím lidu, místně i celosvětově, ale ta služba je funkcí pravdy a lásky, s jako konečným cílem, aby Boží lid zachovával Boží povolání. A to povolání není závislé na lidu: je Boží absolutní vlastní iniciativou.

Tím, že se oficiální církve odvolává na to, co nazývá hierarchickou strukturou církve, chce ozřejmit, že církve (jak věřící, tak ti stanovení jako autorita) nevykonává žádnou vládu, není vlastníkem Božího povolání ani institucionální formy toho. Z této, až do určitého stupně teologicky správné argumentace se zdá být náhle vyčarována konkluze, že demokracie „tedy“ nemůže být modelem pro církve, protože církve žije z Božího Slova o posledním určení člověka, a do toho nemá žádný člověk co mluvit. A při tom všem tatáž církve, zřejmě bez známky jakéhokoliv váhání, přijala civilní formy císařsko-autoritářských feudálních a později absolutisticko-monarchických forem vlády také pro sebe jako samozřejmé a jako legitimní.

„Kategorický omyl“ či špatné zdůvodnění, skrývající se v právě uvedené argumentaci, je jistě subtilní, ale jakožto špatné zdůvodnění ne méně reálné. Právě proto, že církve (odhlédnuto od jejího nejranějšího počátku) neznala tradičně bezmála nikdy „demokratické“ formy řízení, alespoň ne v moderním slova smyslu, zamítá se každá forma demokratického výkonu autority, zatímco se nadšeně schvalovalo a schvaluje autoritativní vykonávání autority!

Chyba v celém tom špatném zdůvodnění spočívá v tom, že demokracie (skutečně plod americké a Francouzské revoluce, nyní již před 200 lety) stojí či padá s úctou k právům člověka. Hledání základu práv člověka je zcela něco jiného než model fungování těch práv. Stejně jako stát a civilní společnost nejsou vlastníky práv člověka, není ani církve vlastníkem Slova Božího. V tom netkví to vlastní církevního společenství. Ono „nevládnout nad“ demokracii nevyklučuje! Proč by pak církve nemohla demokratizovat svůj model vedení a vlády, aniž by se tím dotkla své podřízenosti Slovu Božímu? Jako by se autoritativní vedení lépe shodovalo s podřízeností církve Božímu Slovu než demokraticky vykonávané vedení, v němž se zřetelněji a důkladněji naslouchá hlasu celého Božího lidu.

Nuže, přesto je toto jádrem argumentace na různých oficiálních místech

římskokatolické církve: demokratické vykonávání vedení neumožňuje podřízenost Božímu zjevení. Proč? Taková argumentace je podle mého základní sofistickou, jejíž zamlčenou ideologií je: platná autorita (vedená totiž Duchem svatým) má vždy pravdu; v jejím jednání jí nepotřebně překáží právo vyjadřovat se zdola. Vzpomínám si na slogan z válečných let: Il duce ha sempre ragione (Duce či Führer má vždy pravdu). Ten kategorický omyl, jenž se přitom dělá, nebyl mezitím vůbec objasněn. Neboť to, co je k diskusi, není zda podřízenost Božímu Slovu ano či ne, nýbrž otázka, jak, prakticky, lze toto podřízení církve a hierarchie Božímu zjevení provádět nejvhodnějším způsobem. Jinými slovy: nárokovaná nedemokratická struktura církve nemá v žádném případě kořeny v podstatě církve, nýbrž ji lze obhajovat pouze čistým odvoláváním na fakticky kontingentní dějiny té církve, jež se až do nedávná pohybovala v nedemokratických civilních společnostech a pak také do značné míry převzala nedemokratické formy řízení okolního společensko-kulturního prostředí.

Jediný argument, s nímž se pracuje k obhajobě nedemokratické církve, je tedy ve skutečnosti čisté odvolávání na dvacet století trvající nedemokratické kultury, z nichž si i církve vypůjčila hrubé linie svých vlastních forem vlády. Tady jsou svědkem dějiny (tedy my všichni) a nepomůže nám žádná argumentace imunitou, žádné odvolávání na tajemství, skrývající se za tím. S podřízeností Slovu Božímu, jež není nikým – společenstvím věřících ani „hierarchií“ – suverénně ovládáno, nemá ve skutečnosti a po právu nic společného odmítání (oficiální církvi) možnosti vést demokraticky společenství víry; i když z oficiální strany je a bylo církevní podřízení Slovu Božímu opakovaně přesto jediným argumentem proti demokratickému vykonávání autority v církvi.

Od Petera Bergera, amerického sociologa-teologa, jsem se na učil, že to, co jsem právě řekl, lze nazvat „pozitivismem tradice“. Odvoláním na termín pozitivismus tradice chce tento sociolog přece jen přiznat nějakou racionální hodnotu také jím kritizované barthovskému pozitivismu zjevení. Ale pak je nutno rozebrat důvody, proč se volí právě ty určité prvky v tradici. A pak se přijde na to, proč mohlo to církevní vedení v minulosti převzít s velkou samozřejmostí civilní podoby feudálních forem řízení a později i ty z absolutní monarchie, zatímco se zcela uzavírá před prováděním moderních podob vedení a vlády, totiž demokratických forem autority. A to pak nejsou žádné dogmatické motivy! Nárokovat si, že církve nemůže být demokratická, protože je hierarchická, je tedy bez dalšího sofistickou a magickým i ideologickým užíváním slova „hierarchie“.

To však neznamená, že demokraticky nastavená církevní autorita přejímá samotným tím faktem celou ideologii moderní demokracie. Tak může uniknout internímu paradoxu demokracie (jakkoliv lze těžko nalézt lepší systém), že instance, jež musejí

zaujímat rozhodnutí, jsou závislé na svých voličích, kteří mohou své vedoucí při následujících volbách právem či neprávem v jistém smyslu libovolně sesadit. Pro demokratické vyjadřování a spolu zodpovědnost všech na církevním vedení lze totiž organizovat všelijaké formy bez periodických voleb církevních představitelů. Při jejich volbě musejí mít ovšem všichni dotyční vlastní právo na spoluvyřádění.

A ještě více. Existují také interně eklesiologické důvody k preferování demokratického uplatňování oficiální autority v církvi oproti oligarchickému, monarchickému či feudálnímu způsobu vedení.

B. Interně teologické důvody pro církevní demokratické uplatňování autority

1. Pracovní orgány Ducha svatého

Křesťané totiž věří v pomoc svatého Ducha, který církev – ať je nahoře či dole – udržuje vposledku ve správném, stálém, neideo-logickém, biblickém směru. Duch působí v celém životě církve: všeobecně i specificky v celém Božím lidu a specificky oficiálním způsobem v oficiální aktivitě církevních představitelů. To znamená konkrétně, že Duch působí ve spoustě rozličných, historických zprostředkování, přičemž jak věřící lid, tak hierarchie poskytují rozdílným způsobem přístup k darům Ducha nebo se před tím uzavírají. Proto nelze výsledek působení Ducha, který si přivlastňují věřící a církevní vedoucí, nazývat vždy stejně šťastným! Tak automaticky Boží milost nepůsobí. Kdo opomíjí mnohačetná církevní zprostředkování díla Ducha svatého (a domnívá se, že vlastní pravdu právě s odvoláváním na Ducha svatého), uzavírá se vůči působení Ducha Otce, působícího v Ježíšovi, oslaveném Synovi, prostřednictvím jeho církve na zemi a v ní.

Přehlíží-li oficiální učitelská autorita ta zprostředkování, zejména zprostředkování samotného strukturovaného věřícího lidu, zde a nyní i v proudu časů, podstupuje riziko, že nenaslouchala věrně Duchu svatému. To pak na faktických úředních rozhodnutích či výrocích spočívá těžký dluh. Církevně teologicky to implikuje, že se při zanedbání těchto zprostředkování lze stěží nonšalantně odvolávat na toho Ducha, který je sice podporou i církevnímu úřadu, ale ne při zanedbání jiných cest Ducha svatého. Takové odvolávání je pak dokonce ideologické, v každém případě jednostranné. Zavírají se uši i oči před cestami, na nichž Duch také působí. Duch se přinejmenším v některých projevech umlčuje. Odvolávání na podporu Ducha svatého je proto, eklesiologicky, smysluplné pouze tehdy, počítala-li oficiální učitelská autorita vážně se všemi těmi církevními zprostředkováními a nechala-li se o tom informovat, aby na sebe následně vzala vlastní oficiální zodpovědnost. (Stáhnout se v osamělé modlitbě, aby mohl člověk naslouchat našeptávání svatého Ducha, je sice nutné, ale v žádném případě nepostačuje; může to pak působit

ideologicky.)

Je zřejmé, že právě na této úrovni by teologicky zdůvodněným způsobem mohlo a, eklesiologicky, muselo hrát roli demokratické vyjadřování všech (a formu organizace takového vyjadřování musí být možné nalézt), aniž se tím zasahuje vlastní specifická zodpovědnost hierarchie. Kvůli zpětnému hájení oficiálního rozhodnutí či výroku se však církevní úřad nemůže s dobrým svědomím odvolávat na Ducha svatého, když si ve skutečnosti vůbec nevšímá zprostředkujících orgánů svatého Ducha nebo když je rozličnými opatřeními předem zneškodnil. Tím se vždy „zháší Duch“ (1Te 5,19).

2. Zranitelná Boží vláda jako vzor pro oficiální autoritu v církvi

Existují ještě jiné interně eklesiologické důvody, které církev Ježíše Krista vybízejí k následování neautoritativní, zranitelné, dokonce bezmocné Boží vlády.

Opakovaně již bylo řečeno, že věřící upoutává Boží jednání ve světě a církvi tím, že nepůsobí nikdy nad lidskými dějinami či vedle nich, jakoby v hokuspokusech, nýbrž v těch samých dějinách, skromně a jakoby skrytě. Bůh se zabývá jak každodenností našich dějin, tak tím, co je v nich dramatické, až ke smrti na kříži, aniž by se však v těchto dějinách rozpustil nebo se do nich beze zbytku vešel. Právě z těch dějin, především z příběhu Izraele a nakonec Ježíše Nazaretského se učíme, jak Bůh vládne v dějinách: jistě ne jako císařové, mocnáři a preláti, spíše s velikou úctou k vlastní svobodě lidí. Uznání skutečnosti zmrtvýchvstalého Ukřižovaného, jako vlastního božského způsobu veřejné vlády nad veškerými dějinami, je možné pouze v tomtéž duchu úcty a milosrdenství. Z té bezmocné vlády Boží věčné lásky nade všemi lidmi cestou Jeho obzvláštní lásky k chudým a utlačeným je povolána k životu Jeho církev, „Boží obec“. Zde přicházíme také my k budování církve na tomto světě. Moc církevní hierarchie či „svatá vláda“ nevyniká nad exúsia, nad plnou moc Ježíše Krista.

Z Tomáše Akvinského si pamatuji skvělý výklad toho, co je obsahem „Kristovy vlády“. Píše (viz latinský text v zadních poznámkách): „Kristova moc a vláda nad lidmi se vykonává pravdou, spravedlností a nejvíce láskou.“ U Tomáše zaznívá z jeho biblických komentářů v aristotelských pojmech ještě biblické pozadí (alespoň ve verzi Vulgáty): věrnost (emeth jako „pravda“), spravedlnost (ce-dakd) a milosrdenství (chesed). Kde si Kristova církev činí nárok na jinou vládu, zřídá se sama nejen ducha svobody, Ducha Ježíše Krista, ale mívá se také svým posláním vůči světu, totiž: věrohodně a srozumitelně zvěstovat a praktikovat osvobozující sílu křesťanského poselství. Bezpochyby, uplatňovat tu oslaveným Ježíšem nesenou autoritu díky Boží věrnosti, spravedlnosti a slitovnosti potřebuje samo také stále teologické „osvícenství“ či vyjasňování (viz následující závěrečná kapitola).

Řekl jsem, že Boží spásné jednání se v našich dějinách zprůhledňuje, nastavujeme-li tyto dějiny světlu biblického příběhu. To má přirozeně druhou stranu. V jaké míře dávají lidé, věřící, v našich dějinách prostor Božímu milostiplnému jednání? Nelze se automaticky odvolávat na Boží milost. Není pouze mystérium gratiae, je také mystérium iniquitatis, nezměřitelná hloubka nevěrnosti a hříšnosti. Zde je zapotřebí kritiky ideologie, ale ta teologicky nedostačuje. Církev klade právem důraz na neselhávající věrnost Boha; s tím se nepohne.

Vycházejíce z rozličné představy se jak osvícenství, tak církevní hierarchie chovaly, jako by to, co činily, bylo dobré pro všechny: sloužilo všeobecnému blahu. To může být reálné, ale také ideologické. Nefunguje to automaticky. V osvícenství šlo o mé právo a mou svobodu, a ne tolik o svobodu a právo druhého. V post-občanské době nám jde stejně tak především o ztotožnění se svobodou druhého. Teprve tehdy se hierarchie stává „svatou vládou“, jež už není žádným vládnutím, nýbrž prospěšností: eschatologickým znamením Božího království či vedení v našich dějinách, – jakkoliv to sloužící vládnutí není ve své plnosti nikdy k nalezení v historické podobě, v církvi či mimo ni.

SCHILLEBEECKX, Edward. Lidé jako Boží příběh. Lucie Kolářová. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. 314 s. Cogitatio religionis; sv. 5. ISBN 978-80-7325-146-8., str. 242-250

Tato ukázka k knihy E. Schillebeeckxa byla publikována se souhlasem vydavatele. Tento text prosím nekopírujte, použijte odkaz.

Více o knize a autorovi naleznete [na stránkách vydavatelství CDK...](#)